

^v**SOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti 2 fl. brez pošte.

Číslo 52. V torek 21. decembra 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

III. Odgojivni uk.

Da učitelj voljo svojih učencov omika in izobraži, ni še zadosti, učence na dobro vaditi in pred hudim ovarovati, ni zadosti, se naravnih in določenih nasledkov modro posluževati. Dalje je še potrebno, u šoli odgojivno podučevati, potreben je odgojivni uk (der erziehende Unterricht).

Kaj se pravi odgojirno podučevati?

Se pravi, svojim učencom pri vsakej priložnosti kazati, kaj je prav in dobro, kaj ni prav in hudo, dalej jih spodbadati, dobro storiti, hudega se pa varvati, jih podučevati, kako se imajo v raznih okolšinah spodobno in lepo obnašati in slednič jim tudi dokazovati, zakaj so zavezani, to alj uno storiti, to alj uno pa opuščati. Ves nauk u šoli mora scer odgojiven biti; zakaj učenec u šolo hodi, ne samo da bi kaj vedel, temuč da bi to, kar se lepega in koristnega nauči, tudi u djanju skazal. Posebno je pa to potrebno, kedar gre za to, da se človečja volja omika in požlahtni.

Da bode pa učitelj svoje učence k dobremu spodbadal in od hudega odvrčal, naj jim tudi razloži in pred oči postavi, kaj jih veže tako se ravnati, naj jim pokaže *dokaze* (Beweisgründe) in *ponuke* (Beweggründe).

Kaj so dokazi?

So one resnice, ktere našo voljo spodbadajo, dobro storiti kakor dobro v sebi, od hudega se pa odverniti kakor hudega v sebi, brez dabi človek na to gledal, kaj se mu za to zgodi. Postavim: kada bi rekel: dolžni smo neprijatele ljubiti, za to, ko jih Jezus

ljubiti zapoveda, je to: „Jezus jih ljubiti zapoveda“, dokaz, ki našo voljo veže, to tudi storiti. Alpa: Dolžni smo Boga moliti in častiti, zato ker je on nar popolnoma bitje, ker ima na sebi nar lepše in izverstnejše lastnosti, so to dokazi, zakaj . . . Res je, da bi nar bolje in tudi nar lepše bilo, ako bi človek dobro delal, za to ko je dobro samo u sebi, in hudega se ogibal, zato ker je hudo samo u sebi, tudi bi tak človek na dobrem potu terdno in stano- vitno stal. Pa vendar od človeka kej takega pričakovati, se nam zde preveč, človek je in ostane vselej slaba stvar, ki tudi praša, kaj mi to alj uno donese, kaj se mu bode zgodilo, če to alj uno storim. To velja od vsakega človeka, veliko več pa od otrok. Tudi učitelj in posebno on bode prisilen, svojim učencom pred oči stavljati *ponuke*.

Kaj so ponuke?

So predstave nasledkov, ki iz naših del izvirajo. Postavim: ako rečem: Otročiči bodite pridni in marljivo svoje dela oprav- lajte! Zakaj tako bote dopadli svojim starišem, učiteljem in vsem dobrim ljudem, bote imeli mirno in sladko vest, tudi Bog bode vas rad imel, in vas poplačal na tem in onem svetu; to bi bile *ponuke*.

Kako da bodo otrokom povesti vsečne in koristne.

(Konec.)

8. košček.

Med temi besedami je svoje suhe roke devojki na glavo po- ložila, in deklica je stala pred njo, roke čez persi prekrizane, kakor angelj božji materni blagoslov u pobožnosti prejema. —

Erika je to močno ganilo. Se mora oporaviti, predenj govo- riti more. „Alj me mar ne poznate več? reče deklici, ki ga zav- zeta posluša: „Vi ste moja prva dobrotnica, in tudi vaš brat je moj dobrotnik.“ Ona ga ne razumi, in mēni, da se šali.

Brat se jaderno oberne. „Se spomnite še vbogega dečka, ki je na *pontinskem močirju* pred pošto stal, ko ste konje prepre- žali?“

Visoka rudečica obleti devojkino lice, oči se jej blisketajo. „Alj se spomnite, da ste mi križak podarili, in da me je brat s pomarančinimi lupinami lučal?“

„O, dà, dà! vikne radostna. Brat se merčljivo oberne. „Tako taj,“ pristavi Erik, vaš križak mi je bil popotnina, in pomarančine lupine so mojo srečo sozidale. On pové prigodbo. Bolnica občudije božjo previdnost. Deklica sluša zamaknjena. Brat stoji s prekrižanimi rokami, oči v tla pobešene. „Tada“ reče Erik, in druge oponaše si ni dovoljil, „tada se vé da nisem mislil, da bodem ravno tega potnika nekđaj dinjine olupe glodati vidil, ki je tako ošabno svoje lupine u me lučal.“ „Božja pravica“ zdihne mati plakaje. „Božja pravica“ povzame molko sin, globoko ganjen. Hči se rahlo zamolkuje. „Sada véste moje osode“ začne Erik spet. „Svet dolg moram vam poverniti, in hvala Bogu, da ga poverniti morem. Pojte *vsi* s menoj, *gospod* me je obilno oblagoslovil. Kar je mojega bodi tudi vaše. Vi, pobožna Anunciata morete zanapred celó po želji svojega serca, ki vsakega vbožca rado tolaži, ravnati; vaša mati bodo pri skerbni strežbi, in po lékih ozdraveli, in vaš brat — se bode — kar terdno upam — poboljšal.“

„Saj gremo s Bogom“ pravi Erik drugi dan grede, ko so vsi na cesti u Gaeto bili, „saj gremo s Bogom, in vse pojde dobro. Radost, mirnost, in blaženost nas bodo skoz življenje spremljale.“ In bilo je tako. Veseli so živeli, in dobre volje eden za drugim u večnost stopili, tota, kjer bomo še le prav vso sladkost uživali, kojo je temu prihranjeno, *ki je s Bogom po svéti potoval. Nobeno oko ni vidilo, nobeno uho ni slišalo, nobeno serce še ni občutilo radosti, kojih je Bog tem pripravil, ki ga ljubijo.* Serčno želim, ljubi moji otročiči, da bi vi vsi, kakor naš Erik — povsod s *Bogom* hodili; in nigdar, in nigdê ne pozabili, da je on védno pri vas, vas povsod vidi in sliši, vas rad ima, za vas skerbi; pa tudi hoče, da bi vi tako živeli, kakor je njemu ljubo, ker le tada, ako ste pridni, dobri, pobožni on vas more osrečiti in zveličati.

Ko se mi je, kakor sem rekel, mudilo, pripoved končati, nisem vtegnul vam vse, kakor bi biti imelo, razjasniti, in vém,

da nekterih besed in reči niste razumeli na tanko, kakor bi trebalo.

Na naj imenitnejše take besede vas hočem opomniti in jih na desko zapisati. Take so, kakor se mi zdi: *Slučaj, toplice, Cicero, směl ladjar, ladja, Petrograd, zaliv, preliv, ledorje, prerčili se, portogalia, španska, frančezka, anglezka (dežela) rusia, jadrati, cesarjeva rodbina, dvornik, knez (knjaz), zimni vert, nada, prekositi, proizvod, spečati, ulica, lazaron, tovarnik, cunjast*, itd. Morebiti da vam nektero besedo kdo domà razjasniti more; in tako mi morete tiste besede napisane prinesiti s tem kar pomenijo; druge, katerih pomèn sami ne najdete, vam hočem prihodnič jaz razjasniti. Pridni moji učenci mi bodejo o svojem času celo povest čedno in snažno napisano pokazali — in potem hočemo sopet kako drugo — gotovo prav lepo slišati. Toda se vè le samo, če me bodeste radi vbogali — tiho sedeli, pazljivo poslušali, in marljivo se učili.

Povestnice so mēd, ki ga pridnim učencom včasi rad natočim, pa ne, da bi se ga vpijanili, temuč da bi jih okrepčal, in razveselil. S Bogom.

Svarjenje, kruha ne zaničevati.

(Iz nove knjige: „Zgodovinski katekizem.“)

Ko je nesreča francozsko vojsko leta 1812 na Rusko gnala, je prišla ena kompanija 42. tega pešaškega regimenta v majhno poljsko vas na stanovanje. — Kerčmar, kar je na Poljskem navada, Jud, dobi enega seržanta (oficirja) z dvanajstimi prostaki v svojo kerčmo, ki je bila o prejšnjih vojskah že skoro na suho djana. Bojé se tepenja, ki Francoz z njim namesto z denarji kerčmarja plačuje, si vbogi mož na vso moč prizadeva, nepovabljenim gostom postreči. — Le belega kruha ni imel. Ali prostaki so bili s črnim zadovoljni, ki se jim je na mizo dal; le njih vodja, mlad, neskušen trap, ni hotel s tim nikakor zadovoljen biti. „Belega kruha prinesi, Jud! — če ne te pošljem v Abrahamovo naročje.“ — Kriči s gromečim glasom ter kruha črnega kos, ki se mu je dal, kolné v kot stanice trešči. Trepetaje se splazi prestrašeni gostinčar skoz duri, da bi kočljivemu Francozu

belega kruha dobil, in na zadnje ga je vender pri nekem sosedu izmoledval. Ga dene pred seržanta na mizo, in zdaj se vleže jeza divjega vojščaka! — Jud pa zaverženi kruh iz kota pobere in ga v omaro zapre. — Prešerni seržant, to viditi, je djāl drug dan zasmehljivo kerčmarju: „Predenj se vernemo, bo pač kruh, ki si ga včera v omaro zaperl, precej terd?“ Jud molči. — Konec te francozke vojske s Rusi je znan. Udarjeni, razkropljeni, od mraza in lakote skoro vničeni in od trum Kozakov vedno tirani — so bežali ostanki francoske vojske čez reko Niemen na Poljsko nazaj.

Enega dně po zimi, ko je bilo prav strupeno mraz, se primoli v cunje zavita, shujšana, in mraza vsa premerta človeška podoba pred gostilnico omenjenega Juda. Gostilničar prišlega nekoliko bolj na tanko pogleda, in komej spozna v tem smerti podobnem truplu tistega berhkega seržanta, ki je pred nekoliko tedni tako prešerno črni kruh v kot zasmodil.

Tresé se od mraza in že skoro lakote vmiraje — prosi nesrečnik sprejeti ga in mu postreči. — Jud mu prijazno reče, da naj gre v gorko hišo, kjer si na čednej slami vtrudeni sladko počije. — O kako ste toplota in mehka postelja ubogemu možu dobro dele! Le prazni želodec ni dal pokoja. Kerčmar odpre omaro, in proč verženi kos kruha ven pritrese. Ga vojaku podavši se ne more zderžati, da bi ga poprejšne ošabnosti ne opomnil — v zasluženo kazen — rekoč: „Priatelj! še poznaš taj kruh? Kakor si naprej povedal, se je do tvoje povernitve precej poterdil; toda lakota menda ima dobre zobe.“ — „Da, ima jih ima“ zavpije — nemalo zmešan — vojak, in željno po kruhu seže. — Ko bi trenil, je bil povžit. — Miloserčno ga kerčmar gleda in solze se mu utrinajo. „Bog Abrahamov, Izakov in Jakobov! — Pravičen si, je djāl, in pravične so tvoje razsoje! Ko je taj mladi človek črni kruh zaničljivo proč vergel, si mislim, morda še dan pride, da ga bo vesel, in ga shranim. — Tistikrat, prijatelj, si se norca delal, da sem kruh spravil, danes si ga za slast snedel. — Bog ne pusti sebe in svojih darov zaničevati. Pomni si to mladi mož! in ne norčuj se več z božjimi darimi!“ Osramoten po teh besedah, in svojo pregreho spoznavši, se Francoz skesan v nebo

ozre ter Boga in kerčmarja odpuščenja prosi. — Zdaj ga Jud objame, mu postreže z boljo jedjo in krepečo pijačo, mu da tudi za na pot na več dni živeža, in mu pokaže varno stezo, po kateri zamore osvoboden podečih Kozakov v naj krajšem času v Vilno k svojemu regimentu priti.

Dara božjega ne zametuj.

Kaznuje ošabnost gerda se;

Ako „nimaš kruha belega,

Misli, da tud' črni dober je.“

Malega daru kdor ne časti,

Tud velicega kar vreden ni. —

Sin očetu za god.

Vam srečo naj večí

Le kratko 'zročim,

Da b' srečno živeli

Iz serca želim!

Da b' bili le zdravi,

Veseli vselej,

V zadovoljnosti pravi

Še dolgo kot zdej.

Naj Bog vam poplača

Vse vaše skerbi,

In vsaka težava

Od vas naj beži. —

Ko treba že pozno

Umreti bo kdaj,

Dobite v plačilo

Nebeščanov raj.

A. Praprotnik.

Listonoša.

* U *Söll-u* na Tirolskem so skoraj vsi občinski odborniki se zato potegnuli, da ima njih šola konec vzeti. Eden gosp. odbornik je takole modroval: Vse edno je, alj šola obstoji alj ne; zakaj tisti otroci, ki so v pravem nebeškem znamenju rojeni, tudi brez šole vse znajo in zastopijo, — pri unih pa tudi nar bolji učitelj nič ne pomaga. To po časopisih brati, smo se čudili in veselili, da tacih neumnežev med našimi Slovenci vender le ni, kar nam nek čast. domorodec tole piše: „Ljubi šolski prijatel! Ti se trudiš, da ti morajo gotovo velikobarti debele sraje po čelu stati! — Prav živo priporočáš šolo, in jasno razlagaš skerblihivih šolskih uradnij umne postave, ki jih zdaj že nekaj prav modrih na novo

imamo; tudi mi, ki nar prvi pred priprostim ljudstvom stojimo, jih marljivo oznanujemo in razlagamo, lepo in tudi oestro opominjamo po njih ravnati, alj večidel brez vsega uspeha! —

Le redko dohajajo otročiči u šolo, in učitelji se morajo za kervavo zasluženo učnino še zmirom vojskovati, in se tako ljudem prav pristuditi.

Te dni sim nekemu prav zamožnemu kmetu šolo za njegove fante priporočal, in mu protil, kako ojstre so zdaj zastran šole postave; razumel je prav dobro šole korist; alj paša — paša, to je kamen spotike, da ne more svojih otrok v šolo pošiljati. Prijatelj moj! sliši njegove izgovore, ki sim jih moral tudi jaz slišati! —

U spomladi mu mora eden germovje smukati, drugi ovce in tretji svinje in po letu še drugo govedino pasti, in ko sneg pade, še kake 14 dni obuje nimajo.

Tako se mi je izgovarjal, da je na zadnje u svojej gorečnosti še na nemško zavil in rekel: Mir ist ja mein Vieh doch viel lieber, als der Schulmaster. — Ali bi ne bilo za šole veliko boljše, ko bi se učnina na zemljiščne davke naložila? Jaz mislim, da bi bilo vsega prepira konec, in to je ja tudi občna želja vsih, ki so za šolske vodje postavljeni.

Drobtinčice.

* U *Primorskem* je bilo leta 1851 vsih kupej 249 ljudskih šol. Med timi je jih bilo 11 glavnih, 188 povenčnih in 50 dekleških; 246 je jih bilo katoliških, tri so bile judovske. Zastran naučnega jezika je jih bilo 95 talianskih, 21 slavenskih, 90 nemško-talianskih, 14 nemško-slavenskih in 29 taliansko-slavenskih.

Za šolo zrelih otrok je bilo 66.242, med timi je jih 19.789 u šolo hodilo, 46.453 je jih pa ostalo bez šolskega nauka! —

* Mi smo pripovestico: „Svarjenje, kruha ne zaničevati“ ponatisnuli iz nove slovenske knjige: „Zgodovinski katekizem ali celi keršansko-katoliški nauk v resničnih izgledih iz zgodovine za cerkev, šolo in dom.“ Tisto neslano umstovanje in modrovanje pri keršanskem nauku u šoli in cerkvi je hvala Bogu! večidel

konec vzelo. Sadje, ki ga je tak merzel in puhel nauk obrodil, ni ravno zlahtno in hvale vredno. Skrajni čas je bil, da smo spoznali, kako resnično je starodavni modrijan Seneka rekel: „Dolg je pot po pravilih, kratek in rodovitno po izgledih;“ — besede mičejo — izgledi vlečejo. Za te namen pa boljše knjige biti ne more, kakor je zgorej imenovani „Zgodovinski katekizem.“ Vsaka resnica naše sv. kat. cerkve se lepo zaporedoma, kakor v našem domačem katekizmu stoji, s mnogo prav lepih in priležnih prilik, izrekov in resničnih dogodb podpira in razjasnuje, oživlja in oslajšuje. Vse, kar se u zgodovinskem katekizmu najde, je vzeto nekaj iz samega sv. pisma, nekaj iz sv. cerkvenih učenikov in cerkvene dogodivščine od naj prvih let do naših sedanjih. Mislimo, da bode ta knjiga vsim duhovnikom in učiteljem močno vstregla in dopadla, ter da bode tudi v vsakej hiši, kamor bode priromala in kjer se bode rada pogostoma brala, obilno veselega sadja, to je: pravega keršanskega duha, katerega je celemu svetu toliko potreba, vsadila in obrodila. Živo jo taj vsim Slovencom priporočimo, posebno pa čast. gg. duhovnikom in učiteljem! Mesto si nemško knjigo kupiti, omislite si jo slovensko; tako vam ne bode treba še le predstavljati; tako bote slovensko slovstvo podpirali in našim sitnim nasprotnikom pokazali, da ni res, kar še vedno trobijo, da mi Slovenci sami za svoj jezik in svoje slovstvo nič ne maramo, da sami le na nemško vlečemo, da še nimamo pripravnih knjig itd. — Ta imenitna knjiga je lepo tiskana na belem papirju in s dobrim črnilom. Pervi del obseže s kazalom vred 18 tiskanih pol, ter se blizo po vsih slov. mestih po 1 fl. sr. dobi. Drugi del, ki bo saj v 14 dneh donatisnjen, bo veljal 1 fl. 12 kr., in tretji del, ki po novem letu na svitlo pride, tudi 1 fl. 12 kr. sr. Celi katekizem v 3 delih bode samo 3 fl. 24 kr. sr. veljal; šesti natis tistega katekizma v nemškem jeziku pa blizo 5 fl. sr. velja.

* Zdě se nam, da nas nekteri gospodi niso prav zastopili. Kdor je že bil družtvenik sv. Mohora naj pošle 3 fl. 36, da dobi družtvene knjige in šols. prij.; kdor pa na novič pristopi, naj očitno pristavi, za katero leto pristopi alj za 1852 alj za 1853 in naj pridene 4 fl. 36 kr., da dobiva družtv. knjige in šols. prij., alj pa 4 fl. sr. brez šols. prij. Gg. učitelji in učenci, ki so že pri družtvu, naj pošlejo 3 fl. 6 kr. in bodo prejimali družtv. knjige in šols. prij., uni pa, ki niso še družtveniki, naj pošlejo vpisnino 30 kr. letnino 1 fl. 30 kr. in za šols. prijatla 1 fl. 36 kr. to je 3 fl. 36 kr. za celo leto. Tudi prejemamo plačilo za pol leta.